

Att älska kyskheten

Servais Th. Pincaers, o.p.

Ordens betydelse varierar mer än man skulle kunna tro under de tidsperioder de används. Bruket av ordet kyskhet har skänkt ett rikt material för den kasuistik som under de senaste århundradena varit förhärskande i katolsk morallära. Då studerade man särskilt de synder som bröt mot denna dygd vilket gett den en ganska negativ framtoning. Men i våra dagar tycks ordet helt fallit i glömska eller känts föråldrat, som fader Jean-Louis Bruguès konstaterat (*L'Église et la sexualité*, Cerf, 2006). Ordet används faktiskt inte längre så ofta. Oron för kyskheten har lämnat plats åt intresset för sexualiteten. Ännu i dag använda äldre teologiska lexikon av t.ex. fader Louis Boyer eller Peter Eicher, ägnar inga artiklar åt kyskheten. Man skriver hellre om hur betydande sexualiteten är och om hur den präglar hela människan.

Tilläggas bör att studiet av kyskheten påverkas av den syn på moralfrågorna man vant sig vid. Om moralen består av en samling förpliktelser och förbud skriver man framför allt med utgångspunkt från de fel som förkastas och på ett negativt sätt, t.ex. "du skall inte begå äktenskapsbrott eller annan orenhet". Bara inom ramen för en dygdernas moral kan kyskheten få en mer positiv

framtoning tillsammans med de övriga dygderna, särskilt när de har ett stödande förhållande till rättvisan och karitativa satsningar. Reglerna för kyskheten värderas i förhållande till en sann kärleks krav. Det är detta som här ska betonas.

Kyskheten i Bibeln och teologin

Vi går först igenom Bibelns och den katolska teologins undervisning om kyskheten. Bibeln sammanför sexualiteten till Guds själva skapelse av människan. "Gud skapade människan till sin avbild... som man och kvinna skapade han dem". Bibeln rekommenderar att sexualiteten kommer till användning: "Var fruktsamma och föröka er och uppfyll sjöar och hav." Bibeln erkänner detta gudomliga verks kvalitet, "Gud såg att allt som han hade gjort var mycket gott (1 Mos 27-31)". I Gamla Testamentet är fruktsamheten en särskild välsignelse från Guds sida, som t.ex. löftena till Abraham. "Och Herren förde honom ut och sade: 'Se upp mot himlen och räkna stjärnorna, om du kan! Så talrika skall dina ättlingar bli' (1 Mos 15:5; även 22:17, 26:2-5)". Men sedan berättar Skriften om människans synd som får sexualiteten att träda fram. Kvinnan frestar mannen genom att bjuda honom den förbjudna frukten och framkallar upptäckten av nakenheten, vilket ger upphov till skam och förbannelse som drabbar den jord mannen måste arbeta på för livnära sig (1 Mos 3: 17-19). Sexualiteten framstår alltså som ambivalent genom att samtidigt vara god och säte för synden.

Om vi konsulterar S:t Thomas som representant för den latinska teologin konstaterar vi att han inte uppehåller sig särskilt länge kring frågan om kyskheten. I sin framställning av moralen ägnar han den en fråga (Summa Theologica, IIa IIae q. 151), jungfruligheten en andra fråga (q 152) och otukt och laster två frågor (q 153-154). Han placerar kyskheten i dygdernas organism och knyter den till kardinaldygden måttfullhet. Det är ett ganska annorlunda perspektiv i förhållande till kasuistiken. Här gäller det avgörande bemödandet, som i varje förståelse av dygd, frågan hur man kan nå fullkomlighet, snarare än underkastelsen under förpliktelser och förbud.

Doctor angelicus börjar med att definiera kyskheten. Den består i att hålla tillbaka den erotiska lidelsen som förhållandet mellan latinets "castitas" och "castigare" indikerar, på samma sätt som man fostrar barn med någon form av disciplin. Kyskheten kan alltså definieras som en disciplin, styrd av förnuftet, som kan kontrollera lidelserna och passionerna. Det är en själslig egenskap som förmår reglera användningen av kroppen och kroppsdelarna. Thomas fastställer också att kyskheten är en särskild dygd genom sitt eget ändamål, som är att tygla begär av sexuell karaktär (a. 2). Han nämner sedan en andlig innebörd av begreppet som har sitt ursprung i det Paulus hävdar i 2 Kor 11:2, "Jag vakar över er lika svartsjukt som Gud, jag har ju trolovat er med en enda man, Kristus, och vill överlämna en ren jungfru till honom".

På samma sätt som kyskheden har sin plats i den njutning som den kroppsliga föreningen ger, kan man också tala om en andlig kyskhet (eller om hor) för att beteckna själens lyckliga förening med det som är gott för den, särskilt föreningen med Gud, med försakande av varje skadlig njutning. Denna andliga kyskhet blir verklighet genom alla dygder och har alltså en allmän verkan.

Två klarlägganden kompletterar definitionen av kyskheden. Den skiljer sig från avhållsamheten (a.3) och uttrycker sig genom blygsamheten (a.4). Avhållsamheten gäller njutning av den mat och dryck som vidmakthåller varje individs hälsa, medan kyskheden berör de njutningar som har sin orsak i den sexualitet som är inrättad för släktets upprätthållande. Blygsamheten är förbunden med kyskheden. Den är utmärkande för en viss försynthet (verecundia) med hänsyn till könsorganen, av det faktum att de inte lyder förnuftet, liksom en skamkänsla orsakad av tecken som representerar dem, som nakenhet, oblyga kyssar och kontakter. Blygsamheten utgör inte en egen dygd skild från kyskheden men sammanhänger med den som ett särdrag. Thomas påpekar till slut att man ibland använder "castitas" och "pudor" omväxlande. Vi kan lägga märke till att Sankt Thomas i denna fråga inte tar upp något fall för samvetet, i motsats till tidigare moralister.

Jungfruligheten

I Gamla Testamentet var jungfruligheten som frivilligt vald livsform okänd, även om den krävdes av en ung flicka i giftasåldern. Efter Nya Testamentet tillerkändes den av den kristna spiritualiteten och teologin en viktig plats. Jungfruligheten utgör ett tillstånd i kyrkan vid sidan om äktenskapet. I denna riktning studerar sankt Thomas jungfruligheten efter kyskheten, som en slags dygd (IIa IIae q. 152), och ägnar den fem artiklar. Han definierar den som föresatsen att för alltid avhålla sig från köttslig njutning(a. 1). I sankt Paulus efterföljd (1 Kor 7:25) presenterar han den, inte som en regel, utan som ett evangeliskt råd. Jungfruligheten är en speciell dygd eller en fulländning i kyskhetens ordning (a. 3). Den är emellertid inte den största av dygderna, även om man kan säga att den är den vackraste, ty de teologala dygderna och religionen, liksom också martyriet, står över den(a. 4).

Som munk som avlagt kyskhetslöfte intresserar sig Thomas särskilt för jungfruligheten. Problemet är att placera det strax intill äktenskapets sakrament och inom dygdernas ordning. Jungfruligheten är inte ett sakrament och inte obligatoriskt för alla; den är bara ett råd. Den rekommenderar sig själv genom sin framstående karaktär men är ändå inte den högsta dygden eftersom den riktar sig direkt till människan och inte till Gud. Den är av personligt slag ty den utgår från ett fritt val; men den har också en social dimension därför att den under varje epok av historien spelar en viktig roll i Kyrkan som villkor för formationen i de religiösa komuniteterna av olika typ.

Positiva dygder

Kyskheten och jungfruligheten har en etisk styrka men får problem genom att uppfattas på ett visst sätt till sin innebörd. De förefaller nämligen vara av mer negativ art som dygder för sexuell avhållsamhet. För att bara citera ett ytterlighetsexempel förkastar Tertullianus ett andra äktenskap just i kyskhetens namn. Han säger i *De exhortatione castitatis*, XI:1: "om vi tolkar hans djupa tanke (sankt Paulus') måste man säga att ett andra äktenskap inte är något annat än en form av osedlig utsvävning (*species stupri*)". Han drar sig inte för att misstänkliggöra äktenskapet. "Vi förkastar till och med det första äktenskapet", säger han, "ty det vilar på samma sak som liderligheten. Därför är det bäst för en man att inte närma sig en kvinna och det är också därför en jungfrus helighet är högtstående, eftersom att hon är undantagen allt som gränsar till osedlig utsvävning (IX:4)". Man får intrycket att den som tar initiativ och kommer på något nytt gör det på sexuella impulser och att kyskheten bara är en ren dygd för att avhålla sig, förneka sig själv och att beröva sig själv något. Litteraturen bidrar till denna idé därför att den så gärna beskriver erotiska passioner och knappt ens vill försöka beskriva kyskhetens dygd och hur den utvecklas.

Kyskheten i dygdernas organism

För att på nytt komma i kontakt med tingens verklighet och utarbeta en handlingsplan måste man låta kyskheten och jungfruligheten omslutas av hela den organism som bildas av dygderna. På samma sätt som vi med handen inte kan gripa om ett föremål eller slå någon utan att hjärtat, ryggraden, benen och hela kroppen är med, behöver kyskheten alla dygdernas medverkan som en helhet och får, liksom de, en konstruktiv inriktning.

Först och främst fordrar kyskheten och jungfruligheten bara avhållsamhet för att vi ska kunna behärska vår sexualitet och vår ömhetslängtan och kunna ledas av förnuftet och råda över viljan. Tvärtemot vad man brukar anta, gör kyskheten friheten att handla större, medan passionerna gör den mindre. Dessa gör oss nämligen oförmögna att handla kraftfullt, modigt och ändamålsenligt; passioner skapar fantasier och gör oss så överkänsliga att det lätt blir till en börda. Kyskheten däremot befriar oss från att hamna i ett sådant underläge och hjälper oss att känna oss fria på ett sätt som inverkar på vårt handlande och vår personlighet, precis som när man lär sig ett yrke genom att öva sig under lång tid. Den inviger sig till en generös kärlek som sitt egentliga mål och ger oss en positiv inriktning. Den tjänar kärleken och garanterar dess äkthet.

Det finns ett starkt band mellan kyskheten och de teologala dygderna. Kyskheten förutsätter tron på en andlig verklighet som fordrar att passionerna kan bemästras. Den som söker kyskheten vinner förtjänst genom att försaka njutningar som grundar sig i känslor. Den som är kysk finner stöd i ett hopp som är hänförande och som leder till att kunna njuta ett andligt gott enligt de gudomliga löftena. Den lever samstämmigt med den gudomliga kärleken och får av den sin inspiration och får veta vad som krävs av den. Den förbinds med Kristus som är föremålet för dess kärlek och dess förebild. Kyskheten är så att säga ett nödvändigt villkor för det kristna livet, där den får en utvald plats och en unik gestalt i jungfruligheten. Ju högre kärleken når ju mer växer smaken för kyskheten och ju mer kräver den. Det är så man i kyskheten kan se en verkan och ett spår av andakten till Kristi Kropp i eukaristin. Tillbedjan av Kristus som verkligt närvarande i detta sakrament utövar ett inflytande som styrker kärleken och renar hjärtat när den når in till vårt känsliga inre och skapar frid. Liksom Guds handlande är tillbedjan både diskret och effektiv och så djup att vi bara uppfattar den i privilegierade ögonblick och på lång sikt, när vi tänker på vår erfarenhet i det förflutna som helhet. Vi kan tillägga att kyskheten blir fullkomligare genom den fruktan som är en gåva av Gud och som förknippas med måttfullhetens dygd (jfr Ia IIae q. 68, a. 4 ad I). Denna gåva gör oss villiga att avstå från dåliga nöjen eller njutningar, bland annat sexuella, av fruktan för Gud,

som en slags instinkt högre än förnuftet, som den Helige Ande är upphov till. Det sägs om denna fruktan att den är vishetens begynnelse (Ords 1:7). (Ur *Servais Pincaers*, o.p., *Plaidoyer pour la vertu*, Parole et Silence, 2007, *Översättning från franska, G. Fäldt*, 2010).

